

INFO-1042

Primljeno / Received: 2008-06-17

UDK: 659.3: 681.3:007(862)

Prethodno priopćenje/Preliminary Communication

AUTOMATIZIRANO POSLOVANJE S RAZMJENOM/ RASPAČAVANJEM SERIJSKIH PUBLIKACIJA: NA PRIMJERU CROLIST-a

AUTOMATED BUSINESS TRANSACTIONS WITH EXCHANGE/ DISTRIBUTION OF SERIAL PUBLICATIONS: EXAMPLE OF CROLIST

Tatijana Petrić

Sveučilišna knjižnica, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska
University library, University of Zadar, Zadar, Croatia

Sažetak

U radu se ukazuje na važnost razmjene u svrhu nabave serijskih publikacija u knjižnicama/ustanovama koje imaju vlastitu izdavačku djelatnost. Također se razmatra sam proces poslovanja i strategija razmjene. Provedeno je istraživanje kojem je cilj bio ispitati u kojoj se organizacijskoj jedinici knjižnice/ustanove obavlja poslovanje s razmjenom, na koje načine se obavlja, te stav osoblja o nužnosti automatizacije tog dijela poslovanja. Pri istraživanju se koristila metoda ankete. Rezultati istraživanja pokazali su da se poslovanje s razmjenom/raspačavanjem serijskih publikacija obavlja u samim knjižnicama, a ne u nekim drugim organizacijskim jedinicama, da samo jedan od analiziranih knjižnično-informacijskih softvera ima razvijen modul za automatizirano poslovanje s razmjenom/raspačavanjem, te da je stav osoblja u knjižnicama da je automatizacija poslovanja s razmjenom/raspačavanjem potrebna. Na kraju rada je prikazan podmodul Raspačavanje knjižnično-informacijskog softvera CROLIST i ukazane mogućnosti i prednosti korištenja takvog modula u automatiziranom poslovanju s razmjenom/raspačavanjem serijskih publikacija.

Abstract

The importance of exchange for acquisition of serial publication in libraries/institutions which publish their own publications is signified in this paper. Mere process of business transaction and strategies of exchanges are examined. The research that was carried out had a goal to investigate in which organizational unit of library/institution the business transaction with exchange is done, in which ways it is done, and the attitude of the staff about necessity of automatization of the part of business transaction.

The method of questionnaires was used during the research. The results of the research have shown that the business transaction with exchange/distribution of serial publications is done in mere libraries and not in some other organizational units, that only one of analyzed library-information software's has a module that is developed for automated business transaction with exchange/distribution, and that the library staff has a attitude that automatization of business transaction with exchange/distribution is necessary. At the end of this paper the sub-module Distribution, part of library-information software CROLIST, is shown and it shows the possibilities and advantages of using such a module in automated business transaction with exchange/distribution of serial publications.

Uvod

Izgradnja zbirke serijskih publikacija u knjižnicama je vrlo dinamičan i zahtjevan proces. Priroda serijskih publikacija očituje se u neprekinutom izlaženju, određenom periodicitetu, promjenama naslova i izdavača, spajanju, razdvajanju, prestanku i ponovnom izlaženju i sl. Poslovanje s tom vrstom publikacija podrazumijeva nabavu, kontrolu pristizanja, kataložni opis, praćenje korištenja, uvezivanje, zaštitu koja obuhvaća administrativno-tehničku, preventivnu

i kurativnu mjeru, te statističke podatke o načinu nabave, utrošenim sredstvima, broju posuđenih primjerka i sl.

Razmjena kao oblik nabave serijskih publikacija segment je poslovanja koji je najprisutniji u knjižnicama čije matične ustanove imaju svoju izdavačku djelatnost ili koje same objavljuju publikacije. Najčešće su to knjižnice sveučilišta, fakulteta, akademija, instituta, muzeja, arhiva i sl. Razmjenu međutim, obavljaju i knjižnice koje nemaju svoju izdavačku djelatnost i to na način da

kupuju određene naslove koje potom razmjenjuju za naslove koji su potrebni njihovim korisnicima.

Provedeno je istraživanje koje je imalo za cilj istražiti:

1. način nabave serijskih publikacija u knjižnicama/ustanovama s vlastitom izdavačkom djelatnosti,
2. načine na koje knjižnice obavljaju taj dio poslovanja,
3. rješenja knjižnično-informacijskih softvera vezana za razmjenu/raspačavanje
4. stav osoblja knjižnica o potrebama za automatizacijom tog segmenta poslovanja.

Na kraju rada opisuje se automatizirano poslovanje raspačavanja serijskih publikacija, kao primjer mogućeg rješenja, u knjižničnom-informacijskom softveru CROLIST.

Razmjena kao oblik nabave serijskih publikacija

U načelu, razmjena kao oblik nabave smatra se korisnom jer se zasniva na nefinancijskom/nekupovnom obliku, dok u konačnici financijski može biti isplativija od kupnje. Nakon prvog uspostavljenog kontakta s nekom ustanovom, razmjena se provodi kontinuirano, što je izuzetno važno za *vitalnost zbirke*. Argumenti za ovu vrstu nabave su:

- razmjenom se zbirka može nadopuniti znanstvenim publikacijama koje nisu dostupne na drugi način (većinom izdanja sveučilišta) /1/
- omogućuje se dobava ograničenih zbirki koje često nisu na prodaju (izdanja muzeja, instituta, sveučilišta),
- u nedostatku financijskih sredstava kada se zbirka ne može popunjavati kupnjom, razmjena služi toj svrši,
- razmjenom bi trebalo nabavljati strane periodičke publikacije /2/ kako bi se smanjila njihova kupnja,
- politička nestabilnosti koja, među ostalim, uključuje i valutne razlike, u mnogim državama otežava kupnju naslova što se može nadomjestiti dobro organiziranom razmjenom./3/

Osnovni problem pri razmjeni može biti njena nedovoljno razrađena strategija. Nekoliko je koraka koje bi trebalo učiniti za bolju suradnju i kvalitetniju razmjenu:

- Potrebno je osmisliti i odrediti način i uvjete razmjene u dogovoru s odjelima sveučilišta odnosno s institutima, te organizirati zasebnu službu /4/
- Cjelokupno poslovanje vezano uz međuknjižničnu razmjenu treba centralizirati

- Uvjete razmjene, adresu za kontakt i popis časopisa koji su dostupni za razmjenu treba objaviti na mrežnoj stranici ustanove ili knjižnice /5/

- U postupak evaluacije građe koja se dobije razmjenom treba uključiti znanstvenike s pojedinih odjela koji će, uz knjižničare, donositi odluke o izboru.

- Kriteriji pri odabiru trebali bi biti kvaliteta i primjerenost određenih naslova, kontinuiranost izlaženja, financijska isplativost razmjene određenog naslova i sl.

- Nužno je provesti *automatizaciju i toga dijela poslovanja*, tj. automatiziranu kontrolu razmjene koja će biti integrirana sa cijelim knjižničnim sustavom. /6/

Proces razmjene čine praćenje *pristizanje i raspačavanje* određenog naslova. Dio poslovanja s razmjenom koji se odnosi na nabavu i evidenciju pristizanja serijskih publikacija nije u procesu poslovanja problematičan, problem predstavlja evidencija raspačavanja. Naime, o nabavi/kontroli pristizanja serijskih publikacija vodila je računa većina modernih softvera, te je u svoje sustave uklopila modul koji omogućuje nabavu i evidenciju pristizanja serijskih publikacija, bez obzira na način njihove nabave. /7/ Za razliku od toga automatizirano poslovanje raspačavanja do sada nije riješeno. Važnost tog dijela poslovanja ogleda se i u činjenici da se osim naslova časopisa distribuirana znanstvena spoznaja, mišljenja, identitet određenih ustanova i podneblja. Iz navedenog proizlazi da je važan način kako obavljamo taj dio poslovanja, te je nužno da se i ovaj dio poslovanja automatizira, kako bi se osigurale potrebe korisnika i olakšalo poslovanje knjižničarima.

Uzorak i metodologija istraživanja knjižničnog poslovanja s razmjenom

Kao što je navedeno, razmjenom pretežno posluju ustanove/knjižnice koje imaju vlastitu izdavačku djelatnost poput visokoškolskih, znanstvenih i specijalnih knjižnica. S obzirom da Sveučilišna knjižnica Sveučilišta u Zadru (dalje Knjižnica) obavlja poslovanje s razmjenom, kao uzorak za istraživanje odabrana je Knjižnica i ustanove s kojima postoji dugogodišnja tradicija razmjene naslova serijskih publikacija. To su 17 knjižnica s područja Republike Hrvatske, 1 knjižnica iz Republike Makedonije i 11 knjižnica iz s Republike Slovenije./8/ Od navedenih knjižnica 3 nemaju vlastitu izdavačku djelatnost.

Polazna pretpostavka istraživanja bila je da se poslovanje s razmjenom obavlja u knjižnicama,/9/ a ne u drugim organizacijskim jedinicama ustanova, te da taj dio poslovanja nije adekvatno riješen.

Cilj ovoga istraživanja bio je da se dobije uvid u knjižnične softvere kojima se knjižnice služe te da se pokaže mogućnost/nemogućnost rješavanja ovog dijela poslovanja pomoću knjižničkog softvera s kojim se dotične knjižnice služe.

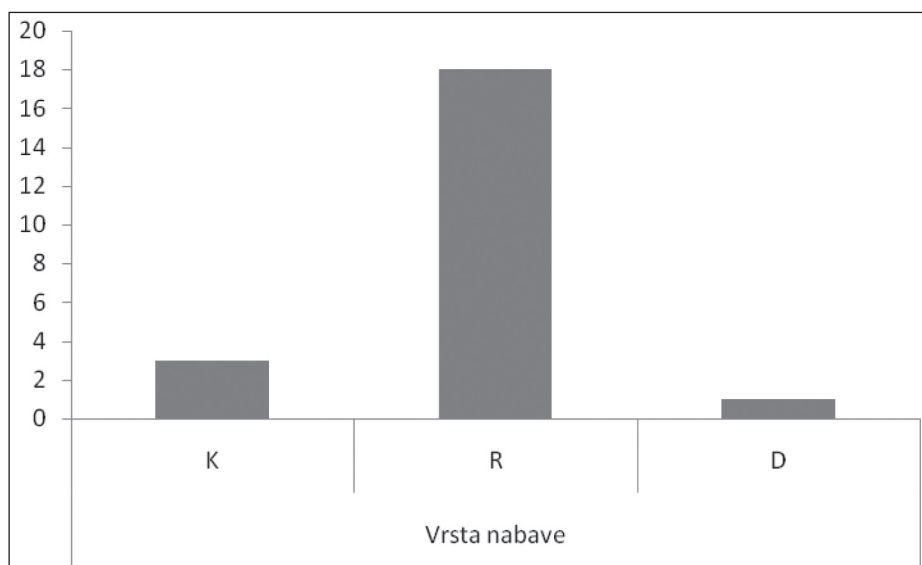
Anketni upitnik poslan e-mailom na adrese knjižnica sadržavao je sljedeća pitanja:

- broju naslova serijskih publikacija koje knjižnica posjeduje
- način nabave serijskih publikacija
- je li se poslovanje s razmjenom/raspačavanjem obavlja u knjižnici ili kojoj drugoj organizacijskoj jedinici
- način poslovanja s razmjenom
- vrsta knjižničkog softvera na kojem se obavlja knjižnično poslovanje
- mogućnosti softvera da obavlja/neobavlja automatizirano poslovanje raspačavanja
- stav djelatnika knjižnice o automatizaciji poslovanja s razmjenom/raspačavanjem.

Rezultati istraživanja

Odgovore na anketni upitnik vratilo je 14 od 17 knjižnica s područja Republike Hrvatske i 6 od 11 knjižnica s područja Republike Slovenije što iznosi 70% od poslanih upitnika. Knjižnica iz Republike Makedonije nije odgovorila na upitnik. Od knjižnica koje su odgovorile na upitnik 6 ih je visokoškolskih, 6 znanstvenih, 6 specijalnih, 1 gradska i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Prvo se pitanje odnosilo na **način nabave serijskih publikacija** u navedenim knjižnicama. Ispitane knjižnice serijske publikacije uglavnom nabavljaju putem razmjene i to njih 18 (80%). Nabavu isključivo razmjenom provodi 16 (80%) knjižnica, jedna (5%) knjižnica ima podjednak udio razmjene i kupnje, jedna (5%) knjižnica nabavlja obveznim primjerkom i razmjenom, a 2 (10%) knjižnice nabavljaju kupnjom. Po broju naslove koje knjižnice posjeduju podijeljene su u kategorije do 300 naslova - 11 knjižnica, i preko 300 naslova - 9 knjižnica. Važno je istaknuti da knjižnice koje nabavljaju serijske publikacije putem razmjene spadaju u kategoriju od preko 300 naslova. (Graf 1. Vrsta nabave)

Graf 1. Vrsta Nabave

Na upit **tko obavlja poslovanje s razmjenom** tj. u kojoj se organizacijskoj jedinici ustanova ona obavlja, 18 (90%) je knjižnica odgovorilo da se razmjena obavlja u knjižnici, jedna knjižnica (5%)

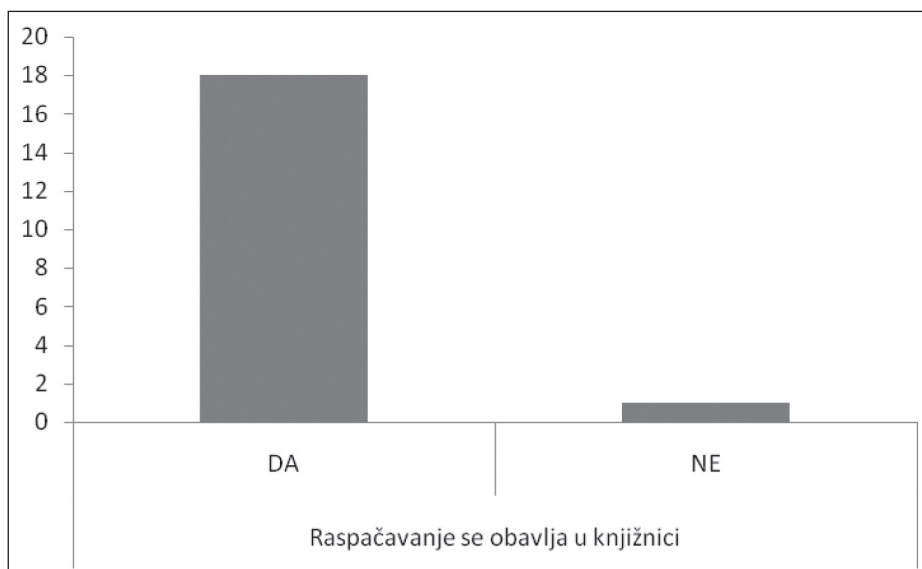
je odgovorila da se taj dio poslovanja obavlja u administrativnoj službi, a jedna (5%) da nema takav oblik poslovanja. (Graf 2. Raspačavanje se obavlja u knjižnici)

Graf 2. Raspačavanje se obavlja u knjižnici

Sljedeći upit je bio **način na koji knjižnice obavljaju taj dio poslovanja**. Ponuđeni odgovori podijeljeni su u tri kategorije s obzirom na mogući način poslovanja: u kartotekama, poluautomatsko i automatizirani način poslovanja. U prvu kategoriju spadaju knjižnice koje još uvijek posluju sa sustavom Kardex, /10/ takav način poslovanja zadržale su 3(15%) knjižnice. Drugu kategoriju čine knjižnice koje su iskoristile nove tehnologije, takvih knjižnica je 16 (80%). Te su knjižnice organizirale poluautomatsko vođenje tog dijela poslovanja u bazama poput Accessa, Excel-a, Word-a. Svaka

knjižnica je drugačije organizirala bazu podataka, npr. neke su prema datumima slanja, neke prema naslovima serijskih publikacija, neke prema primateljima, što je ovisilo o količini i broju naslova koje se trebaju raspačati i naravno domišljatosti knjižničara da taj dio poslovanja učine što jednostavnijim. Treću kategoriju čine automatizirano poslovanje raspačavanja serijskih publikacija, a obavlja jedna (5%) knjižnica, tj. Sveučilišna knjižnica Sveučilišta u Zadru. Iskustvo te knjižnice prikazat će se dalje u radu. Od anketiranih knjižnica jedna (5%) ne vodi nikakvo poslovanje s razmjenom. (Graf 3. Način poslovanja s razmjenom)

Graf 3. Način poslovanja s razmjenom

Namjera je istraživanja nadalje bila utvrditi **koje knjižnične softvere knjižnice koriste** u svom poslovanju i koje su mogućnosti tih softvera. Promatrane knjižnice koriste 7 različitih knjižničnih sustava: CROLIST, COBBIS, ISIS, ZaKIX, Voyager, K++, BiblioNet. Knjižnice Republike Slovenije koriste jedan knjižnični sustav COBISS, a na području Republike Hrvatske evidentirano je 6 knjižničnih sustava.

Sustav CROLIST je integrirani knjižnično-informacijski softver nastao je u suradnji Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i tvrtke UNIBIS d.o.o. U ovom istraživanju koriste ga 3 (15%) knjižnice. Sastavljen je od modula Pretraživanje, Nabava, Katalogizacija, Posudba, Konverzija, Tiskanje i Periodika i WEBPac. /11/ CROLIST nudi poslovanje s knjižnom građom od nabave, preko kataložne obrade, do posudbe, statistike i distribucije vlastitih izdanja tj. raspačavanje.

Institut informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora, autor je verzije programa COBISS V3.0 koji je integriran i uključuje module: nabave, serijske publikacije, fond, posudba, međuknjižnična posudba, tiskanje i upravljanje aplikacijama. /12/ Istraživanje je pokazalo da ovaj knjižnični program koristi 4 (20%) knjižnice, međutim ovaj knjižnični softver ne rješava automatizirano poslovanje raspačavanja serijskih publikacija.

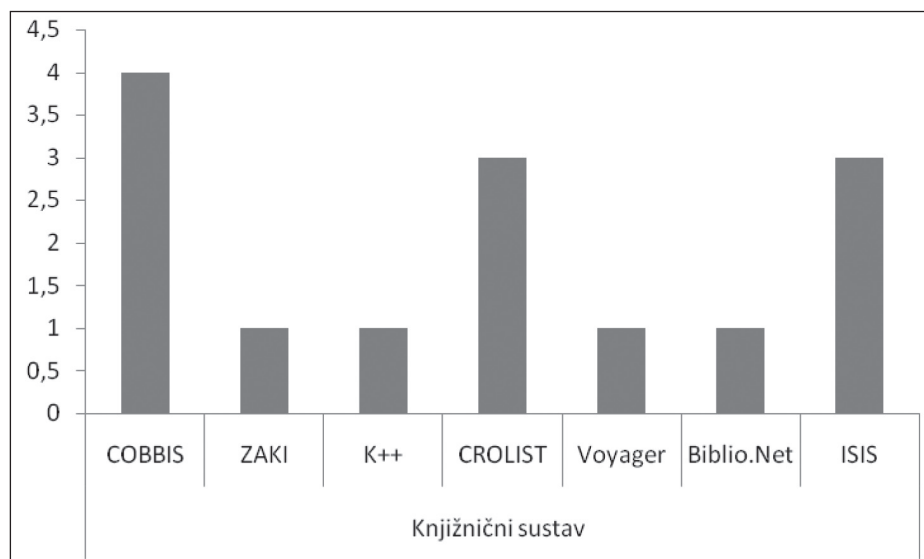
ISIS je softver koji je nastalo pod pokroviteljstvom UNESCO-a. iz Pariza. To nije integrirani knjižnični sistem i ne nudi cjelokupno obavljanje knjižničnog poslovanja kao npr. nabave, cirkulaciju i veće statističke izvještaje. /13/ Aplikacije ISIS-a koje su u ovom istraživanju razmatrane su CDS/ISIS i WINISIS MSDOS verzije za PC, koriste ih 3

(15%) knjižnice. Nijedna od dviju verzija nema modul za raspačavanje serijskih publikacija, a nema ni implementiranu mrežnu verziju. /14/ ISIS omogućuje povezivanje s vanjskim bazama podataka što je i iskorišteno za povezivanje nekom od poluautomatskih baza u kojima se evidentiralo raspačavanja, tj. program je dopuštao nadogradnje tipa "uradi sam" /15/

ZaKIX programska podrška namijenjena je radu sustava knjižnica, a izrađena je u suradnji Knjižnica grada Zagreba i firme Viv@info. Ovaj knjižnični softver se sastoji od modula: upravljanje sustavom, normativa knjižnice, normativna baza odrednica, bibliografska baza, nabava, pretplata i posudba. /16/ S obzirom da je ovaj knjižnični sustav rađen u suradnji s Knjižnicama grada Zagreba koje nemaju razvijenu poslovanje s razmjenom, softver nema razvijen taj modul. Koristila ga je 1(5%) knjižnica.

Voyager, u vlasništvu Ex Libris Groups' iz Chicaga, implementiran je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Dizajniran za znanstvene, sveučilišne i fakultetske knjižnice, prati kompletno knjižnično poslovanje od nabave i kontrola pristizanja serijskih publikacija, preko kataložne i normativne obrade do cirkulacije i rezervacije (posudbe) te raznih mogućnosti u radu s krajnjim korisnicima. /17/ Međutim softver poslovanje s razmjenom/raspačavanjem ne nudi. Koristi ga 1 (5%) knjižnica.

K++ je integrirani knjižnični softver, namijenjen je manjim muzejskim knjižnicama. Sastoji se od modula nabave, kontinuirane, posudbe, katalogizacije, WebPAC i tiskanja. Nabava se rješava

Graf 4. Knjižnično-informacijski softveri

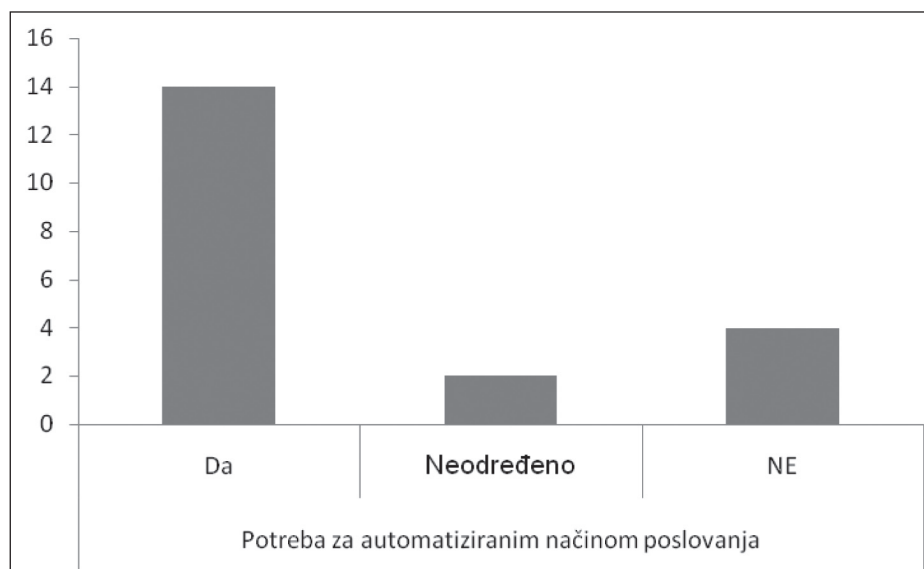
kroz modul za vođenje inventara, u modul periodike vodi se kontinuiranu seriju publikacija, ali nema raspačavanje./18/ Koristi ga 1 (5%) knjižnica.

BiblioNet je integrirani, modularni knjižnični softver, a razvila ga je firma "Avicena" iz Splita. Dizajniran je za arhivske i muzejske knjižnice./19/ Jedna knjižnica koristi ovaj knjižnični softver (5%), jedna je najavila njegovu primjenu(5%), međutim niti jedna ne vidi mogućnost rješavanja razmjene/raspačavanja u ovom softveru. (Graf 4. Knjižnični sustavi)

Sljedeće pitanje je koliko knjižnica koje u poslovanju koriste knjižnični sustav imaju **mogućnost automatiziranog poslovanja s razmjenom/raspačavanjem**. 14 (70%) od 20 knjižnica posluje na nekom od knjižničnih softvera, od kojih 13 (65%) daje odgovor da nema mogućnost

automatiziranog poslovanja s razmjenom u integriranom knjižničnom sustavu. Jedna knjižnica (5%) navodi mogućnost automatiziranog poslovanja s razmjenom u knjižničnom sustavu CROLIST.

Zadnje pitanje odnosilo se na **potrebu za uvođenjem automatiziranoog dijela poslovanja sa razmjenom/raspačavanjem**, te želje knjižničara vezane uz tu mogućnost. 14 (75%) knjižnica/knjižničara dogovara potvrdno, izražava želju za automatizacijom toga dijela knjižničnog poslovanja, dok su 4 (20%) knjižnice odgovorile da ne trebaju modul raspačavanje. Jedna knjižnica(5%) ne provodi nabavu razmjenom tako da nema potrebu za automatizacijom tog dijela poslovanja, dvije su knjižnice (10%) bile neodređene u izražavanju svojih želja.(Graf 5. Stav knjižničara prema automatiziranom poslovanju s raspačavanjem)

Graf 5. Stav knjižničara prema automatiziranom poslovanju s raspačavanjem

Istraživanje je potvrdilo početnu hipotezu da se cjelokupno poslovanje s razmjenom obavlja u knjižnicama, a ne u drugim administrativnim jedinicama ustanova.

Razmjenu kao oblik nabave i način popunjavanja fonda u velikom postotku koriste knjižnice/ustanove koje imaju svoju izdavačku djelatnost. Automatiziranu razmjenu kao oblik nabave *pristizanja* serijskih publikacija riješila je većina modernih knjižničnih softvera koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem. Istraživanje je pokazalo da taj dio poslovanja automatizirano obavlja 11 knjižnica (56%)./20/ Poslovanje *raspačavanja* serijskih publikacija u najvećem broju 15 (78%) knjižnica obavlja u nekoj od poluautomatiziranih baza

podataka što zahtijeva dvostruko vođenje podataka, gubitak vremena, a moguća je i neažurnosti podataka, dok samo jedna (5%) ima riješeno automatizirano poslovanje.

S obzirom na rezultate istraživanja koji govore o neadekvatnom rješavanju poslovanja s razmjenom te na iskazani stav knjižničara za boljim i jednostavnijim poslovanjem, evidentna je potrebu da se poslovanje koji se odnosi na raspačavanje serijskih publikacija automatizira.

U istraživanju je primijećeno prisustvo različitih integriranih knjižnično-informacijskih softvera do ISIS-a, evidencija u Excelu, pa do izostanka računalne obrade serijskih publikacija. Ovo je istraživanje ukazalo i na činjenicu da od 20 knjižnica

sudionica istraživanja njih 6(30%) ne obrađuje serijske publikacije niti na jednom knjižničnom softveru. Ovih pet knjižnica poslovanje i obradu serijskih publikacija vode uz pomoć kartoteka (parpirnih kataloga i kardexa), Accesa ili Excela.

Automatizirano poslovanje raspačavanja serijskih publikacija u knjižničnom softveru CROLIST

Automatizirana obrada serijskih publikacija u knjižničnom softveru CROLIST kroz module PERIODIKA i KATALOGIZACIJA donijela je veliki napredak i olakšanje u knjižničnom poslovanju sa serijskim publikacijama. No, u poslovanju Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Zadru koja je imala zadatak raspačavanja naslova serijskih publikacija, to nije bio zaokružen proces poslovanja. Naime, dio poslovanje s razmjenom kao oblikom nabave tj. evidencija *pristizanja* određenog naslova riješena je na zadovoljavajući način u knjižničnom softveru. Međutim, dio poslovanja koji se odnosio na *raspačavanje* nije bio riješen te se obavljao u

zasebnoj bazi Excel. Ta je baza sadržavala osnovne podatke za poslovanje: adrese primatelja, naslove publikacija koje se šalju, evidenciju datuma slanja, tiskanje izdatnica i tiskanje adresa za distribuciju.

Autorica članka je na temelju svog dugogodišnjeg rada sa serijskim publikacijama i poznavanjem knjižničnog softvera CROLIST predložila tvrtki Unibis d.o.o da se nadopuni modul PERIODIKA i omogući automatizirana evidencija raspačavanja serijskih publikacija. Proces raspačavanja razrađen je u podmodulu RASPAČAVANJE koje je autorica dobila na testiranje.

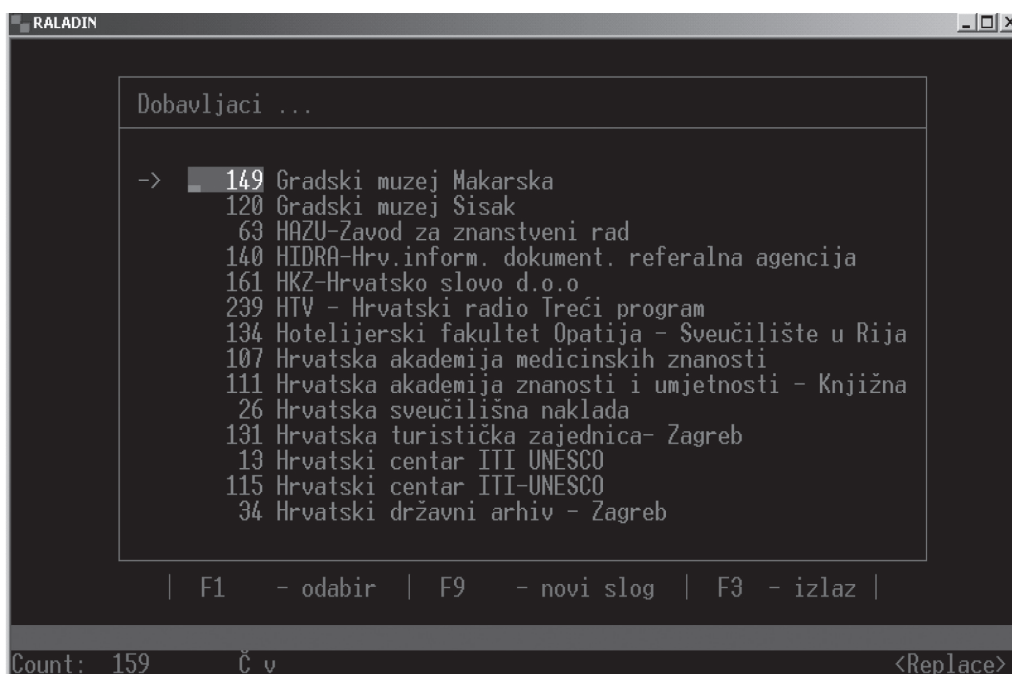
Podmodul RASPAČAVANJE nalazi se u modulu PERIODIKA i sadrži sljedeće funkcije: Zahtjev za raspačavanje, Potvrda zahtjeva, Ispostavljanje izdatnice, Tiskanje izdatnice, Podaci o izdanjima i priložima, Tiskanje storno izdatnice, Izdavanje časopisa i Upiti/Statusi. Važno je naglasiti da je podmodul integriran sa svim ostalim modulima knjižničnog softvera CROLIST. (Slika 1. Modul PERIODIKA)

Slika 1. Modul Periodika

U funkciji Održavanje baze podataka softvera CROLIST, mogu se stvarati baze podataka o fondovima, **dobavljačima**, izdavačima, lokacijama i korisnicima. Ta se baza podataka podjednako koristi u modulu Nabava i Periodika. /21/ Baza podataka koja je stvorena za ove module koristi

se i u podmodulu Raspačavanje s time što softver automatski podatke o dobavljaču pretvara u podatke o **primatelju**. U procesu poslovanja s razmjenom ovo je važan detalj jer onaj od koga se prima naslov je dobavljač, a kada se šalje naslov onda je primatelj. (Slika 2. Evidencija dobavljača).

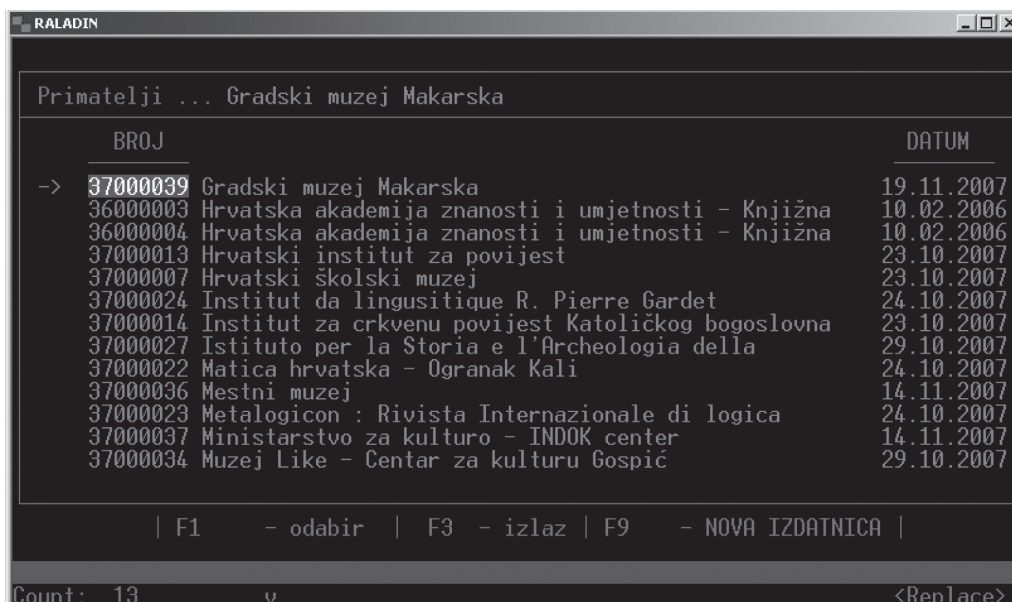

Slika 2. Evidencija dobavljača

Za efikasnost knjižničnog poslovanja sa serijskim publikacijama najvažnija je njegova poveznost s modulom Katalogizacija jer se jednom izrađeni ili preuzeti kataložni zapis naslova časopisa dalje koristi pri sastavljanju Zahtjeva za raspačavanje. Pri stvaranju Zahtjeva za raspačavanje preuzima se naslov iz bibliografske baze podataka, te obraća pozornost na učestalost izlaženja serijske publikacija koja će se odraziti u funkciji Izdavanje časopisa. Sve

promjene podataka o učestalosti izlaženja vidljive su odmah u funkciji Izdavanje časopisa.

Izradom Zahtjeva za raspačavanjem i ispostavljanjem tog zahtjeva u ovom podmodulu omogućuje se vođenje na jednom mjestu evidencije o dobavljaču, primatelju, količini određenih naslova, cijeni, početku i završetku pretplate te lokaciji dostave. Podmodul daje i mogućnost Tiskanja izdatnice koja sadrži bitne podatke za identifikaciju

Slika 3. Evidencija Primatelja

naslova serijske publikacije: ISSN, naslov i izdavača, frekvenciju izlaženja, cijenu, broj primjerka i adresu primatelja. Zbog mogućnosti unosa cijene određenog naslova u tijeku izrade zahtjeva, podmodul se može koristiti i za prodaju vlastitih serijskih publikacija, jer Izdatnica ima mogućnost tiskanja i tih podataka. Zahtjevi za raspačavanjem se strojno datiraju i obrojčavaju, tako da je broj zahtjeva i izdatnica identičan. Podmodul daje mogućnost storniranja zahtjeva i Tiskanja storno izdatnice. (Slika 3. Evidencija Primatelja)

U funkciji Izdavanje časopisa upisuje se podatak o poslanom sveščiću/broju ili godištu, dok se datum

distribucije dodjeljuje automatski. Budući da o učestalosti izlaženja naslova (mjesečno, polugodišnje, godišnje itd.) ovisi broj rubrika u funkciji Izdavanje časopisa u kojem se evidentira distribucija naslova, vrlo je važno da se prilikom izrade Zahtjeva za raspačavanjem još jednom provjeri učestalost izlaženja određenog naslova./22/ S obzirom da je ovaj dio poslovanja izravno važan za knjižničare, a neizravno za korisnike, posljedica toga je da podaci uneseni u podmodul Raspačavanje nisu vidljivi u modulu Pretraživanje, niti u WebPAC-u./23/

Funkcija Upiti/statusi daje uvid u podatke unesene u funkciji Zahtjeva za raspačavanje: naslov

Primatelj	STATUS	Datum zahtjeva	Datum potvrde	Datum raspacav	Datum storna
Istituto per la	Raspacan	31.10.07	31.10.07	31.10.07	
Archeografo Tri	Raspacan	31.10.07	31.10.07	31.10.07	
Atti e memorie	Raspacan	31.10.07	31.10.07	31.10.07	

godina izdanje :	Datum raspac.	Zahtjevani br. kopija	Raspacani br. kopija
2007/god.1	31.10.07	1	1
.....		.....	.....
.....		.....	.....
.....		.....	.....
.....		.....	.....
.....		.....	.....
.....		.....	.....
.....		.....	.....

Page-Up / Page-Down - IZDANJA | F2 - detalji stavke | F3 - CASOPISI |

Count: 3   <Replace>

Slika 4. Evidencija raspačanog naslova

Archaeologia Adriatica

Broj stavke : 37000035   Zatraženo od : Sveučilišna knjižnica
 Broj kopija : 1   Zatraženo za : Sveučilišna knjižnica
 Datum zahtjeva : 31.10.2007   Datum potvrde:
 Učestalost izlazenja: godisnje

Sifra ... lokacija dostave : 8   Sveučilište u Zadru - Knjižnica
 Sifra ... primatelj : 308   Istituto per la Storia e l'Archeol
 Iznos pretplate (1 kopija) : 150.00
 Ukupni iznos pretplate : 150.00

Indikator direktne dostave :
 Pocetak pretplate ...GG : 07   (za 2000 godinu upisi 00, za 2001 01 itd.)
 Istek pretplate ...GG : 07   (za 2000 godinu upisi 00, za 2001 01 itd.)
 Biljeska :
 Posebno rukovanje :

F3 - CASOPISI | End - upis odobrenja |

GG = godina ... MM = mjesec u godini ... TT = tjedan u godini
 Count: *1   <Replace>

Slika 5. Potvrda zahtjeva za raspačavanjem

časopisa, broj poslanih zahtjeva za određeni naslov, popis primatelja kojima je raspačan određeni naslov, skraćeni kataložni zapis naslova, te potvrda zahtjeva za raspačavanje. (Slika 4. Evidencija raspačanog naslova i primatelja, Slika 5. Potvrda zahtjeva za raspačavanje naslova)

Podmodul RASPAČAVANJE koristi se u Sveučilišnoj knjižnici Sveučilišta i Zadru u kojoj se godišnje primi preko 400 naslova serijskih publikacija, a ukupan broj naslova koje Knjižnica posjeduje je 1600. Udio razmjene u izgradnji zbirke serijskih publikacija Knjižnice iznosi prema provedenoj analizi 40%, a godišnja nabava serijskih publikacija putem razmjene je veća od 50% u odnosu na ostale oblike nabave (kupnja, dar) serijskih publikacija./24/

Ovakav način poslovanja nudi izravne financijske i organizacijske uštede jer korištenje programa u kojem je poslovanje sa serijskim publikacijama u potpunosti automatizirano i integrirano s drugim modulima ne zahtijeva nabavu dodatnih programa za automatizaciju ovog dijela knjižničkog poslovanja.

Zaključak

Istraživanje je potvrdilo početnu hipotezu da se cjelokupno poslovanje s razmjenom obavlja u knjižnicama, a ne u drugim organizacijskim jedinicama ustanova, te ukazalo na potrebu za automatiziranjem poslovanja koji se odnosi na raspačavanje serijskih publikacija. Razmjenu kao oblik nabave i način popunjavanja fonda u velikom postotku koriste knjižnice/ustanove koje imaju svoju izdavačku djelatnost. Poslovanje s raspačavanjem serijskih publikacija knjižnice, njih 15, obavljaju u nekoj od poluautomatskih baza podataka koje su u načelu zahtijevaju dvostruko vođenje podataka, gubitak vremena, a moguća je i neažurnosti podataka. U knjižnicama koje koriste softver s nekim oblikom automatizirane nabave, jedino Knjižnica Sveučilišta u Zadru obavlja automatizirano raspačavanje serijskih publikacija.

Primijećeno je prisustvo različitih programskih rješenja u knjižnicama od integriраних, mrežnih softvera do ISIS-a. CROLIST ima ugrađenu mogućnost automatiziranog poslovanja razmjene/raspačavanja serijskih publikacija.

Automatizirano poslovanje s raspačavanjem serijskih publikacija trebalo bi ispunjavati sljedeće uvjete:

- integriranost s ostalim modulima u knjižničnom softveru, tj. baze podataka stvorene za nabavu da se upotrijebe i u raspačavanju,

- povezanost s bibliografskim podacima serijskih publikacija, koji se tiskaju u izdatnici, što je dovoljno za komunikaciju između dobavljača i primatelja, te za kontrolu učestalosti izlaženja naslova publikacije, promjena naslova, izdavača, korporativnog autora i sl.

- evidencija poslovanja s raspačavanjem ne treba biti vidljiv na Web-u ili u rezultatima pretraživanja, podaci su dostatni za internu upotrebu

- pružanje informacija o tom dijelu poslovanja: naslove časopisa, broj poslanih zahtjeva za određeni naslov, popis primatelja kojima smo distribuirali određeni naslov, skraćeni kataložni zapis naslova za mogućnost provjere svih važnih podataka o određenom naslovu, te uvid u potvrdu o zahtjevu za raspačavanje u kojem su evidentirani važni podaci zahtjeva za raspačavanje

Knjižnično-informacijski sustav CROLIST omogućuje automatiziranu bibliografsku obradu serijskih publikacija u modulu Katalogizacija i cjelovito poslovanje sa serijskim publikacijama u modulu Periodika. Korištenjem ovog podmodula poslovanje s razmjenom postaje precizno, funkcionalno, ekonomično i brzo, a ujedno osigurava efikasniju, ekonomičniju i redovitiju nabavu putem razmjene. Krajnji je rezultat takvog poslovanja zadovoljene potrebe naših korisnika.

Popis knjižnica koje su sudjelovale u istraživanju:

Arheološki muzej – Zadar - CROLIST
Etnografski muzej - Split
Fakultet političkih znanosti – Knjižnica (Zagreb)
Filozofski fakultet – Odjel za arheologiju- Knjižnica (Zagreb) - WinISIS
Institut za arheologiju – Knjižnica
Institut za povijest umjetnosti – Knjižnica -
Gradska knjižnica Zagreb - ZaKIX
HAZU – Knjižnica (Zagreb) - ISIS
Hrvatski državni arhiv – Knjižnica (Zagreb) - BiblioNet
MHAS – Knjižnica – Split – uvodi se Biblio.Net
Muzejski dokumentacijski centar – K++
Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb - Voyager
Fakultet za turistički i hotelski menadžment – Opatija - CROLIST
Zavod za povijesne znanosti HAZU – Zadar - ISIS
Sveučilište u Zadru – Sveučilišna knjižnica - CROLIST
FF – Ljubljana – Oddelek za arheologio – Knjižnica -
FF – Ljubljana – Oddelek za umetnostno zgodovino - COBISS
Inštitut za arheologijo – Ljubljana -
Narodni muzej Slovenije – Ljubljana - COBISS
SAZU - Biblioteka – Ljubljana - COBISS
Znanstveno-raziskovalno središče Koper - COBISS

Bilješke

- /1/ Kovacic, M.(1980): Gifts and exchange in U.S. academic libraries, Libraryresources & tehnicl services 24, 2(Spring1980),str. 157. i Diedrichs, C. P ; Davis, T. L.(1997): Serials exchanges: streamlining and elimination, Serials review 23,1, str., 10.
- /2/ Kovacic,M.(1980): Op. cit, str. 157.
- /3/ Opće je poznato da je i u našoj bliskoj političkoj prošlosti, doba SFRJ, dio razmjena održavan zbog političkih (valutnih) razloga o tome i Diedrichs, C.P.;Davis, T.L.: op.cit., 9.
- /4/ Takva služba može biti pridodana Odjelu za nabavu ili Odjelu periodičkih publikacija, ovisno o organizaciji knjižnice.
- /5/ Kao što npr. imaju Library of Royal Academy of Letters, History and antiquities iz Stockholma dostupno na http://www.raa.se/bibliotek/english/exchange_list.asp i LSU Libraries - Collection Services dostupno na: <http://www.lib.edu/collserv/acq/exchange/index.html>
- /6/ O potrebi učinkovite evidencije raspačavanja i potrebi automatizacije tog dijela poslovanja u: Petrić, T.(2005): Povezivanje visokoškolskih/sveučilišnih knjižnica sa specijalnim knjižnicama: na primjeru arheologije, 8. seminar Arhivi, muzeji, knjižnice, str. 132, 134 I u Petrić, T.(2007): Razmjena kao oblik nabave periodičkih publikacija: iskustvo Sveučilišne knjižnice u Zadru, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, (u tisku),
- /7/ O automaziziranoj evidenciji pristizanja serijskih publikacija u knjižničnom programu CROLIST: Petrić,T. (2004): Automatizirana kontrola serijskih publikacija u Knjižnici Sveučilišta u Zadru, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 47,1-2, str.67-69.
- /8/ Popis knjižnica sudionica u istraživanju nalazi se na kraju članka.
- /9/ Ovo istraživanje je provedeno i na području Republike Slovenije. Petrić,T.(2007): Op.cit,(u tisku) navodi ..."nameće se zaključak da je razmjena u eruopskoj, a time i hrvatskoj praksi bitan segment u nabavi i razvoju zbirke periodičkih publikacija."
- /10/ Sustav kardex je kartoteka koja se može prilagoditi načinu poslovanja tj. nabavi i razmjeni. Na istom kartonu bilo je moguće voditi evidenciju o poslanom i primljenom naslovu časopisa.
- /11/ Podatke o knjižničnom sustavu CROLIST moguće je dobiti na:<http://www.unibis.hr/info.htm> i u članku Ž. Rajtera.(2000): CROLIST- WWW OPAC, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43,1-2, str. 108-117.
- /12/ Podaci o Platformi COBISS dostupni su na: http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm
- /13/ Egbert De Smet. The ISIS-software family: an introduction for novice/prospective users dostupno na :<http://library.wur.nl/isis/intro>
- /14/ Jedna ispitana knjižnica posjeduje lokalnu bazu Raspačavanje povezanu s knjižničnim sitemom ISIS. Takvu povezanost pripisuje mogućnostima knjižničnog softvera ISIS Takvo raspačavanje nije mogućnost knjižničnog softvera ISIS, već samo mogućnost povezanosti.. Jedino knjižiči softver CROLIST ima podmodul Raspačavanja. i u članku su prikazane njegove mogućnsti
- /15/ ISIS Aplikacija ISIS je u fazi napuštanja. Knjižnice koje su poslovale na tom softveru izrazile su potrebu za integriranim knjižničnim softverom koji je i mrežni te može ponuditi razne oblike suradnje s ostalim knjižnicama u sustavu.
- /16/ Podaci o navedenom knjižničnom programu dostupni na : <http://www.vivainfo.hr/zaki.asp>.
- /17/ Podaci o navedenom knjižničnom sustavu dostupni na: <http://www.exlibrisgroup.com/voyager.htm>
- /18/ Informacije o ovom knjižničnom softveru ponudio mi je gospodin Goran Zlodi, koji je autor programa K++. Također je najavio izradu modula raspačavanje u knjižničnom softveru K++.
- /19/ S obzirom da velikog iskustva u primjeni ovog softvera još nema, pa tako nema ni literature doslovno citiram iskustvo kolegice Branke Kesegić: Literature o tome mislim da nema, do sada su autori povremeno pokazivali i odgovarali na konkretna pitanja, problem je što nitko od nas nema vremena sustavno testirati cijeli program, nego radimo na nekom segmentu i tad se konzultiramo s autorima programa, a autori su angažirani na puno većem projektu – ArhiNet-u. Također i informacija kolegice Gordane Peković koja također navodi da nema pisane literature, te da je riječ o integriranom knjižničnom sustavu koji se sastoji od modula, te da je njegov autor firma "Avicena" iz Splita
- /20/ Istraživanje koje je napravljeno 2004. odnosilo se na upotrebu automatizirane evidencije pristizanja serijskih publikacija. Tada je od 26 knjižnica koje su imale knjižnični softver njih 6(23%) automatiziralo evidenciju pristizanja serijskih publikacija. Prema podacima iz ovog istraživanja 56% bilježi se napredak u korištenju automatizirane evidencije pristizanja. više o tome u Petrić, T. (2004): Op. cit., str. 62.
- /21/ O povezanosti i integrianosti ovih modula u članku: Petrić, T.(2004): Op. cit., str. 67.
- /22/ Važno je istaknuti da kretanje i funkcionalne tipke u ovom podmodulu iste su kao i u modulu Periodika koji je detaljno opisan u: Petrić, T.(2004): Priručnik za korištenje Modula Periodika knjižnično-informacijskog sustava CROLIST (verzija 3.1)
- /23/ Podaci o pristizanju naslova koji se unesu u modul Periodika odmah su vidljivi u Pretraživanju i u WebPac-u. Korisniku je važna informacija o pristizanju određenog naslova, no informacije o evidenciji raspačavanja prvenstveno su važne za knjižničara
- /24/ Podaci o ulozi razmjene u stvaranju zbirke serijskih publikacija u : Petri., T.(2007):Op.cit.(u tisku)

Literatura

1. De Smet Egbert.(2008): The ISIS- software family: an introduction for novice/prospective users. Dostupno na: <http://library.wur.nl/isis/intro/>
2. Diedrichs, C.P.;Trisha L.(1997): Serials exchanges: streamlining and elimination, Serials review 23, 1(Spring 1997), 1-17.
3. Ex Libris – Voyager.(2008) Dostupno na: <http://www.exlibrisgroup.com/voyager.htm>
4. IZUM,PlatformaCOBISS.(2007):Dostupnona: http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm.
5. Kovacic, M.(1980): Gifts and exchanges in U.S. academic libraries. Library resorces & technical services 24, 2, 155-163.
6. Library of Royal Academy of Letters, History and Antiquities. Exchange of publications (2007), Dostupno na: <http://www.raa.se/bibliotek/english/exchange.asp>
7. LSU Libraries–Collection Services (2007), Dostupno na: <http://www.lib.lsu.edu/collserv/acq/exchange/index.html>
8. Petrić, T.(2004): Automatizirana kontrola serijskih publikacija, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 47, 1-2, str. 61-70.

9. Petrić, T. (2005): Povezivanje visokoškolskih/sveučilišnih knjižnica sa specijalnim knjižnicama: na primjeru arheologije, 8. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji, str. 128-138.
10. Petrić, T. (2004): Priručnik za korištenje Modula Periodika knjižnično-informacijskog sustava CROLIST(verzija3.1), dostupno na:http://www.unizd.hr/Portals/0/izdavstvo/crolist%20_prirucnik.pdf
11. Petrić, T.(2007): Razmjena kao oblik nabave periodičkih publikacija: iskustvo Sveučilišne knjižnice u Zadru, Vjesnik bibliotekara Hrvatske (u tisku)
12. Rajter, Ž(2000): CROLIST – WWW OPAC, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 43, 1-2, str. 108.117.
13. Tadić, K.(1994): Rad u knjižnici, Opatija, 206 str.
14. Viv@info.ZaKIX(2007) Dostupno na: <http://www.vivainfo.hr/zaki.asp>